

felhasználja s a maximumot produkálja. Az ember ezt az írást is azzal a kesernyés mosollyal olvassa, amivel minden a boldog Dániát ismerető írást: mit lehetne csinálni *itt, nálunk, ezzel az emberanyaggal*, ha... Tessék elolvasni Milotay István vezércikkét a Magyarország május 5-i számában.

Joó Tibor.

KÉRDÉSEK.

7. kérdés. Élnek-e még az Alföldön olyan öreg emberek, akik tudják a kun nyelvű Miatyánkot? Kik ezek, hol laknak, kitől tanulták, és hogyan hangzik ezen imádságnak általuk tudott szövege.

8. kérdés. Minek tartja az alföldi magyar nép az őskori kőbaltát? Milyen célra használja? Miféle babonák fűződnek hozzá?

9. kérdés. Szokás-e az alföldi magyar népnél, temetés alkalmával, a már felhantolt sír körüljárása? Ha igen ének hangjai mellett, vagy anélkül?

10. kérdés. Népvándorláskori temetőikben olykor csontfésűt is találni a halott feje mellett, vagy feje alatt. A múlt évben a kis-zombori temetőben, amely egyes leletek szerint gepidának, de minden esetre germánnak látszik, vagy ötven sírban találtam fésűt, még pedig férfi- és gyermeksírban egyformán. Ugyanakkor öregebb napszámosaimtól azt hallottam, hogy *Kis-Zomborban még ma is eltemetik a halottal azt a fésűt, amivel utoljára megfésülték*. Ki tud róla, hogy az országnak mely részein van még szokásban a halottnak fésűvel való temetése?

Móra Ferenc.

FELELETEK.

Feleletek a 2. kérdésre. (I. N. és Ny. I, 67). *Szekerény* és *szuszék* név alatt ismert láda lakásokban mint használati bútor, tudtommal és a helyi lapokban tett felhívásomra nyert felvilágosítások alapján Szentesen ma már nincs. Talán néhol, mint lom még a padláson található, mint ahogy onnan került hozzánk a Csongrádmegyei Múzeumba, most a negyedik. Ezt az illető öregebb gazda *szekerénynek* nevezi és száz évesnél idősebbnek mondja. Eredetét és a többiét is (szentesit) a felvidékről származtatja, ahonnan a kanalas és sonkolyos tótok hozták. Két típusa ismeretes; domború és lapos tetejű. Bükkfából készültek, oldalai és teteje nem szorosan összeragasztott, csak egymásba illeszkedő deszkalapokból állnak, ami azért volt fontos, mert bennük romlandó élelmi cikkeket tartottak s hogy bár azt zárva tartották, mégis szellős maradjon. Állítása szerint *szuszéknak* nem ezt nevezték, hanem a hambár kicsinyített alakját, amelyben a házi szükségletre szánt búját tartották.

Érdekes megjegyzést is fűzött hozzá. Azt, hogy mikor a számár, rendszerint kora reggel, amikor éhes, rekedten ordít, azt szokták mondani: *kinyitotta a juhász a szekerény ajtaját*. Ugyanis az is, a reggelizés előtt történő felnyitáskor, hasonló hangot adott. Megkísérlettem s valóban minden myitásnál hasonló hangot ad.

A rajtok látható díszítmények közös eredetűeknek látszanak lenni; körök, félkörök, keresztek. Egyébként legközelebb küldök róluk fényképeket is.

Csallány Gábor.

Hódmezővásárhely város területének különböző pontjain személyesen eljárva, lelkiismeretes gondossággal kikérdezve a különféle nemű és korú lakosokat, jelentem, hogy Hmv. lakosai ládafajtákra — ha van is nekik — nem használják a *szekrény*, *szökrény*, *szuszek*, *szuszik*, *szuszek* elnevezést. Akármilyen anyagból van, akármilyen alakú, s akárhogy van díszítve, mindenképen csak *láda* a neve; legfeljebb úgy különböztetik meg, hogy *kis láda* — *nagy láda*. A *szuszek*, *szuszik* Erdélyben használt szavak s ott egy bizonyos ládafajtának a neve, amelyben gabona és lisztmeműt tartanak.

Bányai Péter.

A *szuszik* elnevezés, illetve e nevet viselő búzatartó láda a Kunság több községében ismeretes és használatban is van. Az adatok begyűjtése (mérétek, rajzok, díszítményképzők) most van folyamatban. Ha a szükséges anyag együtt lesz, földolgozva beküldöm. *Bethowski Jenő* (Szolnok).

A *szuszek* tájszó Mezőfőúron csak ebben a kifejezésben fordul elő: *álomszuszek*, a nagyon álmos ember epiteton ornausa. Van még *álomzug* és *sut* (kemence melletti fekvőhely) és *ászok*, amely a kamrában levő polcnak a népies neve.

Dr. Boross István.

Községünkben, Dunavescsán, egyetlen olyan ládáról van tudomásom, amelynek itt *szökrény* a neve s ez is az én tulajdonomban van. Ugyanis nagyanyámtól kaptam. Kemény fából, valószínűleg bükkfából készült. Alakja: téglalap alapú csonka gúla domború, felnyitható tetővel és 4 kis lábbal. Díszítése igen egyszerű: bevésett körök és egymást derékszögben metsző egyenesek vannak rajta. Nagyanyám elbeszélése szerint, aki ma 80 éves, nagyapám nagyanyja kapta hozományul, mikor férjhez ment. Tehát az 1700-as évek végén vagy az 1800-as évek elején készülhetett. Nagyanyám szerint ezelőtt 50—60 évvel *a legtöbb jóra való háznál megvolt ez a bútordarab* és a padláson szalonnát tartottak bene. *Eredetileg ruhás szekrény* s így a tulipános láda őse lehetett.

Bak Antal.

A *szuszek* szó Békéscsabán egykor nagyon használatos volt s jelentette a búzaladát, melybe körülbelül 10—15 métermázsza rendszeren már megmosott búza fért, melyet azután a gazda saját használatára felőröltetett. Ez a *szuszek* nagyon becses volt s rendszeren apáról fiúra szállt. Kemény fából készült, alapja kisebb volt mint a teteje, sokszor nagyon érdekes faragások voltak rajta. Békéscsabán ma már nagyrítván, csak a tanyákon, találhatók. Emlékszem még gyermekkoromból, hogy a magtár egyes retheszeit is *szuszek*nek nevezték. Negyven év előtt a délvidéken lelkeskedtem Tótaradácon szintén tót gyülekezetben és ott is nagyon sok művészies kivitelű *szuszek* volt és voltak híveim is, kiknek vezetéknevük *Szuszekár* volt, mely név valószínűleg onnan eredt, hogy viselői egykor a népnél annyira elterjedt *szuszek* készítésével foglalkoztak. A *szuszek* csak a tótság gömörmegei részénél és az alföldi (többnyire onnan eredt) tótságnál fordul elő; már a tótságnak a csehekkel határos részénél nem fordul elő.

Dr. Szeberényi Lajos.

Szekrény, *szökrény* néven nevezett ládafajta nevével az általam ismert vidékek népi nyelvében nem találkoztam. A Sárreéten, Biharnagybajomtól Püspökladányig terjedő területen *szuszek*, gyakrabban *szuszik* névvel olyan *hombárt* (ott *hambárt*) neveznek, amely napszámosember nyári keresetének befogadására alkalmas, kb. 4—6 q búza fér bele. Itt,

Békéscsabán e szóval jelölik általában a szoros helyeket: komót végétől a falig terjedő keskeny zugot, bútorok között maradó arasznyi-forma részeket stb. Használatos a szó minden olyan befogadásra rendelt dolog megnevezésére, amely a megszokottnál kisebb méretű. Pl.: „Megvenném Bagdány Béni alsóvégi házát a vejemnek, de nem éri meg az árát, mert olyan kis *szuszik*“. Ez az értelmezés talán magyarázza a *szuszakol* igét is, ami itt is, meg egész Békésmegyében a beleerőszakol értelmet viseli! Kis helyre kényszerít.

Banner Benedek.

A „*szúszék*“ fogalma Félégyházán még ismerős, de mulófélben van. konyhában, kamrában tartott *láda*-faj volt, amelyben az élelmezéshez szükséges *buzát* tartották; ritkább esetben kétfelé osztva, a *lisztet* is ebben tartották. Lehetett *egy öl hosszú, 5 sák magas tetőjével* együtt és *fél öl széles*. — Teteje a hosszában nyuló *háztető* alakú volt, úgy látszik, nem fölnyitós, hanem rögzített. Mellő tető-síkján volt *kisebb fölnyitós ajtócska*, melyen át történt a ki-be-helyezés. Anyaga: tiszta deszka. Díszítését nem tudom, magam nem láttam. Mondják, hogy még akadna a városban. De viszont kérdeztem egy *84 éves gazdát is, aki nem ismeri*, nem is tudja, mi az a *szúszék*.

Toldy Jenő.

Túrkevéen *Szuszik* néven azt a — leggyakrabban keményfából készült, 25–30 cm-es lábon álló, 120–150 cm. magas s néha 2 méternél is hosszabb ládát értik, mely belül rendszeren 2–3 részre van osztva. Buzát, árpát s zabot tartanak benne. *Szuszik*nak azonban ma már csak az öregebb emberek hívják, a fiatalabbja *hombárnak* nevezi. Csak igen kevés háznál található eredeti alakjában s csak a kisebb gazdáknál, kiknek nincsen magtárjuk. Ezek is azonban ma már a közönséges fenyőfa ládákat használják erre a célra. Ungmegyének, a déli magyarlakta alföldi részén, pl. Tiszasalamonban, Csapon, Szűthén s több más itteni községben még általánosan használatos. Itt *szuszek* név alatt ismeretes. Más elnevezés nincsen is. Kizárólag keményfából készítik s némely helyen díszítik is bevéssett virágalakókkal.

Minay Lajos.

Csanádapácán van egy 80 esztendőes ember, ki a *szuszek* szót öregatyjától hallotta, de értelmét nem tudja. Családom egy tagja, hosszabb időn át tartózkodván Beregvármegyében, ott szintén hallotta e szót, de jelentését elfelejtette. Egy Beregből ide szakadt rokkanttól tudakozódván e szóról azt a felvilágosítást kaptam, hogy ott minden jobb gazda kamrájában van több *szuszek* tölgyfából vagy fenyőfából embernyi magasságban a falak mentén. Ezek rekeszek, melyekben gabonát tartanak, rozsot, buzát, zabot, árpát s melyekbe felülről zsákból töltik a gabonát. Ezt aztán elülső részükön készült, kicsi tolóajtókon veszik ki. *Sulyok István*.

Szülővárosomban Mezőtúron, de az egész környékén is *szuszek*, *szuszik*, másnéven *hambár*, tölgy- vagy bikkfából készült, gabona tartására való hatalmas 20–40 hl. ürtartalmú láda. Külső oldalai rovátkolással vannak díszítve. Gyermekekoromban még minden gazda kamrájában, pajtájában ott volt. Volt kisebb, láda nagyságú is, talán ezt nevezhették *ládának*, de ebben nem vagyok biztos.

Dr. Vörös István.

Feleletek a 3. kérdésre. (I. N. és Ny. I, 67, 135.) Az állítólagos ors táj szót nem ismerik Szentesen és vidékén (Csallány Gábor), Mezőtúron és vi-

dékén (*Dr. Vörös István, Dr. Boross István*), Hódmezővásárhelyen (*Bánya Péter*), Kiskőrösön (*Bucsek Gizella*), Kiskunhalason (*Déán Sámuel*), Kiskunfélegyházán (*Toldy Jenő*), Dumavecsén (*Bak Antal*), Békéscsabán (*Banner Benedek*), Gyomán (*Kner Izidor és Mónay Ferenc*), Turkevén (*Minay Lajos*). *Sulyok István* úr Csanádapácáról ezt írja: „Egy Beregből ideszakadt rokkant szerint *ars* náluk a. m. a szövőszékben használt *vetelő* felső és alsó részét összekötő, fából vagy ércből készült rudacska, melyre a fonalat erősítik“.

Feleletek a 4. kérdésre. (I. N. és Ny. I. 135.) Bördőnek nevezi a fűvészember a *hagymák* (*Allium*) hasas, belül üres tőkocsonyát. A nép szájából is hallottam több helyütt, de mivel azt hittem, hogy közismert, bizony nem jegyeztem fel a helységneveket. *Györffy István* (Szeged.) — Szentesen és vidékén bördő a hagyma magtermő szára. Így hívják a tőklevél szárát is, melyből a fiúk játék-trombitát készítenek. A vastag szénára és szalmára is, melyet nem jónak tartanak, azt mondják, hogy bördős. Borda (köznyelvi testrész-jelentésén kívül) csigatészta előállítására használt és mádból készült eszköz. *Csallány Gábor.*

Feleletek a 6. kérdésre. (N. és Ny. I. 135). A 'muscus, Moos' jelentésű *moh* vagy *moha* szónak e kettőn kívül mai népnyelvünkben még *moha, muha, moho* és *moj* alakváltozatait ismerjük (MTsz.), régibb nyelvünkben pedig *móh* alakváltozatát (NySz.). A *moho* alakváltozat azonban, melyet valaki egyszer (Nyr. III., 238.) a Tisza mellékéről közölt, aligha hiteles, mert rövid *o* (ē, ō) eddigi tudomásunk szerint nem állhat többtagú magyar szó végén, s ezért ez az állítólagos *moho* valószínűleg csak tökéletlen írásmód, vagy sajtóhiba lesz *mohó* helyett. Ezt a feltevésünket most megerősíti a t. kérdéstevőnek azon közlése, hogy a *mohának mohó* alakváltozatát is ismeri. *Muj* alakváltozatot azonban eddig nem ismertünk; éppen ezért lekötelezne bennünket a t. kérdező, ha közölné velünk, hogy hol, mely vidéken hallotta a *moha* szónak *mohó* és *muj* alakváltozatait.

E szónak valamennyi ismert alakváltozata közül *moh* a legrégebb, s ez nem egyéb, mint egy honfoglaláskori szláv **müch*-nak (v. ö. ma pl. orosz *moch*, tót *moch*, bolg. *müh*, szerb-horv. *mah* 'Schimmel', *mahovina* 'Moos', szlov. *mah, maha*) átvétele. Meghonosodása után eleinte **much*-nak vagy talán mindjárt **moch*-nak hangzott nyelvünkben, de mikor az ó-magyar *ch* hangból a XIV. sz. folyamán szabályosan *h* lett (pl. HB. *chomuv, mulchotia* > mai *hamu, mulhatja*, 1055: *Tichon* > mai *Tihany*, 1359: *Chollo* > mai *holló* stb.; az utolsó *ch*-val írott adatok az 1400 körül keletkezett Jókai-kódexben s a Schlágli és Besztercei Szójegyz.-ben), akkor **moch*-ból is *moh* lett. Ezt a helyesírás konzervatív természete miatt még ma is így, *h* betűvel írjuk, de már rég nem ejtjük így, mert a szótagzáró helyzetben levő *h* hang, egyelőre pontosabban meg nem határozható korban (valószínűleg a XV. vagy XVI. sz.-ban), elveszett. Pl. még ma is azt mondjuk, hogy *csehék, méhék, juhok, dühös* stb., mert a *h* az ilyen esetekben szótagkezdő helyzetben van, de az egykori *cseh, méh, juh, düh* stb. helyett ma már azt mondjuk, hogy: *cse, mé, ju, dü* stb. Éppen így az egykori *moh* helyén is *mo*-t ejtenénk ma, ha ez az alakváltozat még élne. De ez a köznyelvben már régen elavult; csak tudósok (különösen botanikusok) használják még néha, s ezek persze *moh*-nak ejtik,

h-val, mert nem az élő nyelvből ismerik, hanem csak könyvekből, ott pedig *h* betűvel látták nyomtatva, s ezért betű szerint úgy ejtik ki, ahogy nyomtatva van.

Mikor a *moh* még élő alak volt, sokszor minősítő jelzőt is tettek eléje, s beszéltek pl. *fa-moh*-ról, vagy *földi-moh*-ról, *vízi-moh*-ról (NySz.). De különösen gyakran beszéltek valamely *fa mohá*-ról, amit a folyamatos beszédben persze egybeesztettek, *famohá*-nak. S itt aztán megtévedt sok ember, nyelvérzéke: a *famoha* kifejezést, amelyben a *fa* nem minősítő, hanem birtokos jelző volt, a végső *-a* pedig e 3. személyű birtokosnak a ragja, tévesen úgy fogták fel, mintha olyan minősítő jelzős összetétel volna, mint amilyenek pl. *famoh*, *földimoh*, *vízimoh* voltak, s ezért kezdték ezt a *moha* alakot önállóan is, ragtalan alanyesetként használni, immár nem tudva azt, hogy hiszen a végén levő *-a* tulajdonképpen nem tartozik a szó tövéhez, mert ez csak 3. szem. birt. személyrag. (Ilyen téves appercepció következtében különben még számos más esetben is használunk ragtalan alanyesetként egy eredetileg személyragos szóalakot. Pl. a 'trifolium' jelentésű *lóhere* összetétel is eredetileg *ló her-e* volt, vagyis 'ló füve' (olyan fűféle, melyet a ló nagyon kedvel); s ugyanilyen eredetű pl. egyebek közt a *tüske*, *cserje* ~ *csere*, *káposzta-cika*, *zuza*, *vese*, *epe*, *here* 'testiculus, Hódé', *disznó-orja*, *éjtszaka* szavak végén levő *-a*, *-e*, vagy *-ja*, *-je*. Valószínűleg *inda* is ilyen eredetű; erről tudomásom szerint CSEFKÓ GYULA készül legközelebb írni). Ez az új *moha* (ebből a Székelyföldön később az *o* zártabbá válásával > *muha*) alak aztán mindjobban terjedt, s ma már teljesen kiszorította a köznyelvből az egykori *moh* (>*mo*) alakot.

A nyelvjárási *mohó* nem alakváltozata ennek a *moha* alaknak, hanem a régi *moh*-nak nagyító *-ó*, ő képzővel való továbbképzése. Olyan képzősű, mint amilyenek pl. *orom*, *kacs*, *rongy*, *fi*, a régi *koh*, *kürt* és *szél* (< *szél* < *szel*) mellett *ormó*, *kacsó*, (**rongyó* >) *ringyó*, *fió-ka*, *kohó*, *kürtő*, *szellő*, vagy amilyenek még *apó*, *anyó*, *bátyó*, *Kató*, *Matyó*, *csomó*, *kígyó* stb. is.

A Dráva mellékén dívó *moj* alakváltozat *j* hangja úgy keletkezett, mint a *száj*, *háj*, *máj*, *fej* és *alj* szavaké. Ezeknek t. i. eredetileg *szá* (v. ő. még ma is: *szá-m*, *szá-d*, *szá-nk*, *szá-tok*), **há*, **má*, *fő* és *al* volt a ragtalan alanyesetük, s ugyanakkor 3. szem. birt. személyragos alakjuk *szája*, *hája*, *mája*, *feje* (mint pl. *erdő* mellett: *erdeje*) és *alja* volt. Ezekből aztán a nyelvérzék (a *tája*: *táj*, *lába*: *láb*, *szeme*: *szem*-féle irányítósorok alapján) elvonta a ma általában használatos új *j* végű *száj*, *háj*, *máj*, *fej* és *alj* alanyeseteket. A régi *moh* szövégi *h*-jának szabályos elveszése útján keletkezett magánhangzós végű *mo* alakváltozatnak is támadt (a hagyományos *h*-hangú *moha* 'sein Moos' alak mellett) a Dráva vidékén 3. szem. birt. személyragos *moja* 'sein Moos' alakja, s ebből az analógia éppen úgy vonta el a ma ott dívó *moj* alanyesetet, mint pl. a *szája* alakból a ma köznyelvi *száj* alanyesetet.

Hogy hogyan értelmezendő végül a NySz.-ban BEYTHE ISTVÁNBÓL idézett egy *móh* adat, arra nem tudok határozott választ adni. Ha ez az adat hiteles, vagyis ha csakugyan XVI. sz.-i *móh* vagy *mó* ejtést tükröz, akkor hosszú ó-ja mindenesetre nyúlás eredménye. De ilyenfajta magánhangzó-nyúlásra egyetlen egy analóg esetet sem ismerek.

Horger Antal.